

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: Jaka powinna być rola i perspektywy afrykańskiej gospodarki społecznej we współpracy na rzecz rozwoju? (opinia z inicjatywy własnej)

(2011/C 44/21)

Sprawozdawca: **Luca JAHIER**

Dnia 17 grudnia 2009 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie:

Jaka powinna być rola i perspektywy afrykańskiej gospodarki społecznej we współpracy na rzecz rozwoju?

Sekcja Stosunków Zewnętrznych, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 17 czerwca 2010 r.

Na 464. sesji plenarnej w dniach 14–15 lipca 2010 r. (posiedzenie z 15 lipca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 116 głosami – nikt nie był przeciw, 1 osoba wstrzymała się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 W skali świata gospodarka społeczna stanowi istotne zjawisko, które wyróżnia się potencjałem innowacji, dynamizmem, elastycznością i odpornością, również w warunkach poważnego kryzysu, a także zdolnością włączenia społecznego, zwłaszcza najbiedniejszych i najbardziej zmarginalizowanych grup we wszystkich społeczeństwach. Zgodnie z najbardziej wiarygodnymi szacunkami w sektorze tym zatrudnionych jest 10 % ludności aktywnej zawodowo⁽¹⁾ i na całym świecie widoczna jest w nim stała tendencja zwykła. Jej cechy, a także szczególny dynamizm odróżniają ją od innych form gospodarki, jednocześnie nadając jej uzupełniający, a czasami również synergiczny charakter wobec innych rodzajów przedsiębiorczości.

1.2 Afrykańska gospodarka społeczna to sektor do tej pory w dużej mierze zapomniany przez całą wspólnotę międzynarodową, w tym Unię Europejską. Nie uznaje się jej specyficznych cech, a zatem nie włącza się jej aktywnie do polityki oraz do procesów konsultacyjno-decyzyjnych. Niemniej na kontynencie afrykańskim stanowi ona w dużym stopniu część tradycyjnych systemów wzajemnego wsparcia, a także przedsięwzięć o charakterze zbiorowym i wspólnotowym, które często przekształcają się w przedsiębiorstwo spółdzielcze lub bardziej zróżnicowane formy towarzystw wzajemnej pomocy. Wiele jej struktur stanowi ponadto istotną część rozległego sektora zwanego gospodarką nieformalną.

1.3 W Afryce, gdzie 80–95 % ludności zatrudnionej jest w sektorze nieformalnym, gospodarka społeczna może mieć decydujące znaczenie dla stopniowej przemiany takich warunków życia i pracy oraz dostosowania ich do wysokich standardów godności i ochrony socjalnej, które umożliwiłyby tym podmiotom udział w rynku i wniesienie kluczowego wkładu w rozwój społeczno-gospodarczy kontynentu.

1.4 Wobec obecnych konsekwencji kryzysu gospodarczego innowacyjny charakter gospodarki społecznej oraz jej zdolność przyczynienia się w decydujący sposób do rozwoju lokalnego zostały formalnie uznane przez MOP, która zorganizowała

pierwszą konferencję na temat gospodarki społecznej w Johannesburgu w dniach 19–21 października 2009 r., kiedy to przyjęto plan działań w tej dziedzinie. Bank Światowy i MFW wyraziły na nowo zainteresowanie gospodarką społeczną, zważywszy na odporność, jaką wykazała się ona w czasie kryzysu, zwłaszcza w wypadku przedsiębiorstw spółdzielczych.

1.5 Zatem w interesie UE, jako najważniejszego darczyńcy na świecie, leży przyłączenie się do tych działań międzynarodowych. Odpowiednią okazją może być Międzynarodowy Rok Spółdzielczości 2012, ogłoszony przez ONZ.

EKES proponuje następujące działania w celu promowania afrykańskiej gospodarki społecznej w ramach współpracy na rzecz rozwoju:

- zapewnienie formalnego uznania przez UE roli i wkładu gospodarki społecznej w rozwój Afryki;
- włączenie gospodarki społecznej do listy podmiotów niepaństwowych, które przyłączyły się do umowy z Kotonu i które powinny uczestniczyć w realizacji tejże umowy;
- podwojenie finansowania podmiotów niepaństwowych w dokumentach dotyczących strategii regionalnej i krajowej;
- zadbanie o to, by podmioty niepaństwowe, w tym afrykańska gospodarka społeczna, zostały włączone do przyszłych stosunków UE z krajami AKP po 2020 r.;
- włączenie gospodarki społecznej do partnerstwa UE – Afryka, a zwłaszcza do siódmego partnerstwa w dziedzinie migracji, mobilności i zatrudnienia;
- włączenie spółdzielni afrykańskich do polityki UE w dziedzinie współpracy na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Afryce;

⁽¹⁾ Dokument przygotowawczy na konferencję MOP w Johannesburgu w dniach 19–21 października 2009, zob. załącznik 3.

- wsparcie gospodarki społecznej za pomocą programów tematycznych UE *Investowanie w ludzi* oraz *Podmioty niepaństwowe i władze lokalne w procesie rozwoju*;
- zachęcanie do tworzenia sieci podmiotów gospodarki społecznej (Północ – Południe i Południe – Południe) oraz ich umacniania;
- propagowanie nauczania, szkolenia, współpracy kulturalnej oraz równości płci w programach i polityce UE;
- uznanie wkładu gospodarki społecznej w tworzenie godnych miejsc pracy w Afryce oraz uwzględnienie go w polityce UE na rzecz współpracy;
- uwzględnienie gospodarki społecznej w europejskim sprawozdaniu w sprawie rozwoju za 2010 r., w którym przeanalizowana zostanie kwestia ochrony socjalnej;
- zachęcanie do tworzenia warunków sprzyjających funkcjonowaniu gospodarki społecznej, w tym odpowiednich ram prawnych, rozwoju umiejętności, dostępu do finansowania i tworzenia sieci;
- pogłębienie europejskiej współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz promowania gospodarki społecznej;
- włączenie gospodarki społecznej do istniejącego już partnerstwa strategicznego Komisji i MOP.

Zgodnie z tymi zaleceniami EKES zobowiązuje się w sposób czynny włączyć podmioty afrykańskiej gospodarki społecznej do własnych działań, a zwłaszcza do działań podejmowanych w ramach komitetu monitorującego AKP – UE.

2. Realia i wielkość gospodarki społecznej w Afryce

2.1 Na gospodarkę społeczną składają się wszystkie „przedsiębiorstwa i organizacje, zwłaszcza spółdzielnie, towarzystwa wzajemnej pomocy, stowarzyszenia, fundacje i przedsiębiorstwa społeczne, których cechą charakterystyczną jest wytwarzanie towarów, usług i wiedzy przy jednoczesnym dążeniu do celów zarówno gospodarczych, jak i społecznych oraz przy promowaniu solidarności”⁽²⁾. Zgodnie z powyższą definicją gospodarka społeczna stanowi istotny obszar gospodarki nie tylko w Europie, lecz również na innych kontynentach, począwszy od Afryki.

⁽²⁾ Zob. art. 1, preambuła, „Plan of Action for the Promotion of Social Economy Enterprises and Organizations in Africa”, dokument sporządzony z okazji konferencji regionalnej MOP na temat: „The Social Economy – Africa’s Response to the Global Crisis” („Gospodarka społeczna odpowiedzią Afryki na światowy kryzys”), Johannesburg, 19–21 października 2009 r. Zob. również wykres w załączniku 2.

2.2 Ze względu na to, że chodzi o bardzo pojemne pojęcie, które kładzie nacisk na wspólne cechy różnych organizacji i przedsiębiorstw, niemożliwe jest obecnie dokładne określenie zasięgu i liczby przedsiębiorstw gospodarki społecznej w poszczególnych krajach afrykańskich czy też w skali całego kontynentu. Można jednak nakreślić cechy różnych rodzajów organizacji i przedsiębiorstw składających się na gospodarkę społeczną w Afryce.

2.3 Tradycyjnie jednym z głównych elementów gospodarki społecznej są spółdzielnie zdefiniowane przez MOP (R193, 2002 r.) jako „niezależne stowarzyszenia osób, które łączą się dobrowolnie w celu zaspokojenia wspólnych potrzeb i aspiracji gospodarczych, społecznych oraz kulturalnych za pośrednictwem wspólnych, demokratycznie zarządzanych przedsiębiorstw”. Spółdzielnie zostały przeniesione do Afryki przez władze kolonialne, stając się wraz z odzyskaniem niepodległości jedną z głównych form organizacji społeczno-gospodarczej tego kontynentu (Develtere, Pollet & Wanyama, 2009 r.). Niemniej w większości przypadków nowe, niepodległe rządy nawiązały bardzo ścisłe kontakty ze spółdzielniami, wykorzystując je jako narzędzie mobilizacji i kontroli w różnych dziedzinach społecznych i gospodarczych. Jedynie dzięki liberalizacji w latach 90. afrykańskie spółdzielnie mogły zmniejszyć nadmierną zależność od państwa, która je wcześniej cechowała, odzyskując tym samym niezależny, dobrowolny i demokratyczny charakter typowy dla modelu spółdzielczego i wchodząc tym samym w nowy etap odrodzenia i ekspansji.

2.4 W ostatnich 15 latach model spółdzielczy bardzo się rozpowszechnił i zyskał na popularności. Jak pokazali Develtere, Pollet i Wanyama w 2009 r.⁽³⁾, analizując dane z jedenastu krajów afrykańskich, w różnych przypadkach (między innymi w Kenii, Ghanie i Senegalu) liczba działających spółdzielni zwiększyła się ponad dwukrotnie w stosunku do lat 1989–1992, przez co stały się one bardzo istotnym elementem gospodarki krajowej.

2.5 Większość spółdzielni afrykańskich należy do klientów i działa w sektorze rolnym, lecz są one również bardzo rozpowszechnione w sektorze kredytowym: według Światowej Rady Unii Kredytowych (WOCCU) w 2007 r. istniało ok. 12 tys. unii kredytowych. Łączna liczba ich członków przekraczała 15 mln w 23 krajach, zaś oszczędności wynosiły 3,5 mld dolarów (Fonteneau & Develtere, 2009 r.), stanowiąc tym samym trzon instytucji mikrofinansowych w wielu regionach Afryki. Spółdzielnie działają również w sektorze budownictwa, ubezpieczeń i dystrybucji. Szacuje się, że ok. 7 % ludności afrykańskiej należy obecnie do spółdzielni.

2.6 Celem towarzystw wzajemnej pomocy jest zasadniczo świadczenie usług społecznych dla swych własnych członków i ich rodzin poprzez wspólne ponoszenie ryzyka, dzielenie się zasobami i działanie w obszarze ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem wszystkich aspektów zdrowia i usług zdrowotnych. Istnieje wiele takich towarzystw i wywierają one duży wpływ: szacuje się, że w Afryce Zachodniej działa co

⁽³⁾ Op. cit. zob. załącznik 3.

najmniej 500 towarzystw wzajemnej pomocy, docierając tym samym do setek tysięcy osób. W 2003 r. w Rwandzie ministerstwo zdrowia włączyło towarzystwa wzajemnej pomocy do swej strategii na rzecz zwiększenia dostępu do usług zdrowotnych, opierając się na danych ministerialnych, według których 75 % ludności należy do przynajmniej jednego takiego towarzystwa. Nie chodzi jednak wyłącznie o sektor opieki zdrowotnej. Również w tym wypadku organizacje i przedsiębiorstwa podobne do towarzystw wzajemnej pomocy działają także w innych sektorach. Jest tak w wypadku *tontines* w Afryce francuskojęzycznej oraz *credit unions* w sektorze kredytowym w Afryce anglojęzycznej, a także przedsiębiorstw pogrzebowych, które świadczą usługi w różnych krajach, między innymi w Etiopii i Afryce Południowej.

2.7 Po raz pierwszy w Afryce, 26 czerwca 2009 r., Rada Ministrów Unii Gospodarczej i Walutowej Afryki Zachodniej (UEMOA) przyjęła rozporządzenie nr 07/2009 w sprawie towarzystw wzajemnej pomocy (ubezpieczalni społecznych). Określono i uznano w ten sposób podstawowe wartości wyróżniające zasady dotyczące wzajemnej pomocy: przejrzystość, odpowiedzialność społeczną, demokrację, równość, sprawiedliwość i solidarność. Zasady te określają również inne cechy typowe dla ubezpieczalni społecznych, zwłaszcza członkostwo na zasadach dobrowolności i niedyskryminacji, cele niedochodowe, demokratyczny i partycypacyjny sposób funkcjonowania, solidarne zaangażowanie, autonomia, niezależność, działania komitetu zarządzającego na zasadzie wolontariatu, odpowiedzialny udział.

2.8 Inną bardzo liczną grupą w Afryce, rozpowszechnioną we wszystkich możliwych sektorach zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich są stowarzyszenia, do których zaliczają się organizacje wolontariackie, wspólnotowe (*community-based organisations*), niedochodowe i pozarządowe itp. Liczba stowarzyszeń związanych z gospodarką społeczną gwałtownie wzrosła wraz z procesami demokratyzacji w latach 90., dzięki lepszym ramom prawnym i elastycznym strukturom działania, które umożliwiają dostosowanie modelu stowarzyszenia do bardziej różnorodnych potrzeb społecznych. W tej grupie szczególnie istotna jest rola organizacji pozarządowych, którym – często w powiązaniu z podobnymi organizacjami i instytucjami na Północy – udaje się zgromadzić ogromne środki i – co za tym idzie – działać na większą skalę. Podobnie partnerzy społeczni działają często w różnych krajach, wspierając struktury i inicjatywy w zakresie gospodarki społecznej.

2.9 Ze względu na swe cechy zarówno strukturalne, jak i operacyjne spółdzielnie, towarzystwa wzajemnej pomocy, stowarzyszenia, a także inne organizacje i przedsiębiorstwa związane z gospodarką społeczną mają w Afryce znaczny wpływ społeczny i gospodarczy. Oferują przede wszystkim miejsca pracy i umożliwiają bezpośredni, demokratyczny udział w organizacji i dystrybucji zasobów. Ponadto dzięki większej powszechności swych działań w społeczeństwie, podejmowanych również bardzo często na najbardziej ubogich obszarach wiejskich, gdzie państwo inicjuje niewiele działań lub w ogóle się od nich powstrzymuje, organizacje i przedsiębiorstwa gospodarki

społecznej gwarantują dostęp do usług społecznych i gospodarczych także grupom znajdującym się w najtrudniejszym położeniu (osobom ubogim, kobietom, niepełnosprawnym, pracownikom niewykwalifikowanym, migrantom itd.). Czy chodzi o mikrofinansowanie, opiekę zdrowotną i socjalną dla osób zakażonych HIV i chorych na AIDS, czy też o udział w spółdzielni rolniczej lub w przedsiębiorstwie pogrzebowym, organizacje i przedsiębiorstwa gospodarki społecznej umożliwiają zastosowanie środków ochrony socjalnej na zasadzie solidarności i wspólnoty, które prowadzą z kolei do produkcji towarów i świadczenia usług o niezaprzeczalnym znaczeniu gospodarczym, wpływając bezpośrednio na zmniejszenie ubóstwa.

2.10 Rola organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej staje się jeszcze istotniejsza ze względu na skutki światowego kryzysu gospodarczego i finansowego, które – jeżeli chodzi o Afrykę – nałożyły się na skutki kryzysu żywnościowego i energetycznego w latach 2007–2008 (4). Wobec pogarszania się sytuacji społeczno-gospodarczej dużej części społeczeństwa rządy krajów rozwijających się powinny być umocnić i rozwinąć często niekompletne systemy ochrony socjalnej. Jest to obszar, w którym podmioty gospodarki społecznej już bardzo aktywnie działają, rekompensując często niedociągnięcia i fragmentację działań państwa, nie odbierając jednak rządowi i instytucjom ich własnej roli i obowiązków.

3. Program MOP

3.1 Ze względu na swe cechy charakterystyczne gospodarka społeczna może przyczynić się do tworzenia nowych miejsc pracy i do większego poszanowania praw podstawowych w miejscu pracy, a także sprzyjać ochronie socjalnej i dialogowi społecznemu. Jest zatem całkowicie zgodna z celami strategicznymi wskazanymi przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) dotyczącymi wprowadzenia i zagwarantowania „godnej pracy” (*decent work*), którą definiuje się jako pracę wykonywaną „w warunkach wolności, sprawiedliwości, bezpieczeństwa i poszanowania godności ludzkiej”. Już od dłuższego czasu podstawowy cel MOP – godna praca – jest uznawany za kluczowy element planów zmniejszenia ubóstwa i jest instrumentem wsparcia sprzyjającego integracji i sprawiedliwego rozwoju zrównoważonego.

3.2 W swym *Programie godnej pracy w Afryce na lata 2007–2015* (MOP, 2007 r.) MOP wymienia możliwości i wyzwania, z którymi Afryka musi się zmierzyć, by urzeczywistnić godną pracę na całym kontynencie i by zagwarantować odpowiedni rozwój społeczno-gospodarczy. Do głównych wyzwań należą bezrobocie, niedostateczne zatrudnienie i ubóstwo; rola ochrony socjalnej w rozwoju; problemy związane z wykluczeniem społecznym i rozprzestrzenianiem się HIV/AIDS. W dokumencie tym gospodarka społeczna nie została w żadnym miejscu formalnie nazwana. Niemniej przedstawione koncepcje i środki, a także uwaga poświęcona spółdzielniom i stowarzyszeniom oraz kluczowe znaczenie sprawiedliwości, uczestnictwa i ochrony socjalnej to wszystko elementy zgodne z podstawami gospodarki społecznej.

(4) Zob. opinia REX/285 – CESE 1954/2009 „Wsparcie krajów rozwijających się w pokonywaniu kryzysu”, sprawozdawca: Luca JAHIER.

3.3 Na przestrzeni lat MOP zdobyła odpowiednie umiejętności w zakresie gospodarki społecznej zarówno stosując tradycyjne instrumenty, jak i powołując dział ds. spółdzielni (EMP/COOP) i uruchamiając szereg programów pomocy technicznej na szczeblu kontynentu (np. CoopAfrica) i poszczególnych krajów, takich jak SAY JUMP! w Afryce Południowej.

3.4 Zatem nie przez przypadek właśnie MOP jako pierwsza otworzyła międzynarodową debatę na temat gospodarki społecznej w Afryce. Najpierw zleciła przeprowadzenie szeregu analiz i badań, zwłaszcza na temat afrykańskich spółdzielni, a następnie zorganizowała w październiku 2009 r. w Johannesburgu konferencję na temat: „Gospodarka społeczna odpowiedzią Afryki na światowy kryzys”. Celem spotkania, w którym udział wzięli przedstawiciele pochodzący z całego kontynentu, było przyjęcie planu działań⁽⁵⁾ na rzecz propagowania organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej w Afryce.

3.5 Plan działań przewiduje cztery cele strategiczne:

- na szczeblu globalnym: MOP i zainteresowane strony gospodarki społecznej podejmują działania na rzecz powszechniejszego uznawania przedsiębiorstw i organizacji gospodarki społecznej oraz zwiększenia liczby partnerstw między Północą a Południem oraz między Afryką a innymi regionami;
- na szczeblu regionalnym: działania podejmowane są w celu większego rozpropagowania przedsiębiorstw i organizacji gospodarki społecznej, między innymi poprzez mobilizację środków na rzecz opracowania programu gospodarki społecznej w Afryce;
- na szczeblu krajowym: celem jest tworzenie, umacnianie i wspieranie środowiska prawnego, instytucjonalnego i politycznego koniecznego dla rozwoju i wzmocnienia przedsiębiorstw oraz organizacji gospodarki społecznej;
- wreszcie – na poziomie mezo- i mikroekonomicznym – zadaniem jest zagwarantowanie wydajności przedsiębiorstw i organizacji gospodarki społecznej, tak by mogły one lepiej zaspokoić potrzeby ludności w zakresie ochrony socjalnej, tworzenia dochodu, propagowania zatrudnienia i poszanowania praw w miejscu pracy, zapewnienia dostępu do żywności i ochrony środowiska, a także walki z HIV/AIDS, wykluczeniem społecznym itd.

⁽⁵⁾ Por. załącznik 1 i http://www.ilo.org/public/english/region/afpro/addisababa/pdf/se_planofaction_en.pdf.

3.6 Skutki światowego kryzysu gospodarczego i finansowego wraz ze skutkami poprzednich kryzysów żywnościowego i energetycznego sprawiają, że osiągnięcie celów wymienionych w planie działań z Johannesburga staje się szczególnie pilne. MOP oszacowała, że około 73 % pracowników w Afryce subsaharyjskiej ma niepewne zatrudnienie, a w 2009 r. ich odsetek mógł wzrosnąć do 77 %, co może pogłębić napięcia migracyjne zarówno wewnątrz kontynentu, jak i w kierunku Europy z powodu dużej liczby pracowników poszukujących lepszej przyszłości. Skutki kryzysu dały się już odczuć wraz ze spadkiem bezpośrednich inwestycji zagranicznych w infrastrukturę i produkcję towarów, a także wraz ze zmniejszeniem się przekazów pieniężnych od emigrantów. Wspieranie i propagowanie przedsiębiorstw i organizacji gospodarki społecznej przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy, stanowiąc tym samym praktyczną alternatywę dla nacisków migracyjnych.

3.7 Zasadniczy wkład spółdzielni w rozwój społeczno-gospodarczy skłonił ostatnio ONZ do ogłoszenia 2012 r. Międzynarodowym Rokiem Spółdzielczości, który będzie okazją do wsparcia i poszerzenia roli organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej.

4. Perspektywy i zalecenia dotyczące udziału UE oraz nowych priorytetowych kierunków polityki

4.1 Gospodarka społeczna ma zasadnicze znaczenie w Unii Europejskiej, a jej rola społeczna i gospodarcza zyskuje coraz większe uznanie. W 2006 r. EKES sporządził pierwsze obszerne sprawozdanie na ten temat⁽⁶⁾. W 2009 r. Parlament Europejski stwierdził, że gospodarka społeczna jest jednym z filarów europejskiej integracji, „mając na uwadze, że gospodarka społeczna stanowi 10 % ogółu przedsiębiorstw europejskich, czyli 2 mln przedsiębiorstw, albo 6 % ogółu zatrudnienia, oraz posiada znaczny potencjał tworzenia miejsc pracy i utrzymywania ich na stałym poziomie”⁽⁷⁾. EKES zalecił wreszcie uznanie i utrzymanie różnych modeli przedsiębiorstw, w tym gospodarki społecznej⁽⁸⁾.

4.2 Chociaż w programach współpracy zewnętrznej UE nie wyodrębniono gospodarki społecznej jako oddzielnego obszaru działania, wszystkie główne dziedziny jej funkcjonowania w Afryce należą do priorytetów UE: ochrona socjalna, zdrowie, włączenie społeczne, zatrudnienie, rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich, mikrofinansowanie, a także kultura. Istnieją już instrumenty i obszary działania UE w tej dziedzinie, które można by wykorzystać, chociaż nie są one ukierunkowane konkretnie na wsparcie organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej.

⁽⁶⁾ CIRIEC, The social economy in European Union, CESE/COMM/05/2005.

⁽⁷⁾ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie gospodarki społecznej (sprawozdawca: Patrizia Toia, 19 lutego 2009 r.).

⁽⁸⁾ Dz.U. C 318 z 23.12.2009, s. 22.

4.3 Niemniej, by ta nowa dziedzina społeczno-gospodarcza afrykańskiego kontynentu mogła zostać włączona do współpracy na rzecz rozwoju UE, EKES zaleca, by UE uznała formalnie afrykańską gospodarkę społeczną. Włączenie tego nowego priorytetu do programu UE może przynieść jej korzyści i wnieść wartość dodaną, gdyż z jednej strony sprzyjałoby ono rzeczywistej współpracy z takimi organizacjami międzynarodowymi jak MOP i Bank Światowy w celu wytworzenia synergii systemowej coraz bardziej przydatnej w obszarze współpracy na rzecz rozwoju, a z drugiej strony – włączyłoby główne podmioty europejskiej gospodarki społecznej, przyczyniając się w ten sposób do zwiększenia poparcia europejskiej opinii publicznej dla wzmocnienia pomocy zewnętrznej UE.

4.4 Uznanie roli gospodarki społecznej w rozwoju Afryki oraz jej wkładu w tej dziedzinie z punktu widzenia koncepcji można najskuteczniej zapewnić, wspierając ten sektor poprzez istniejące już partnerstwa między Unią Europejską a Afryką, czyli poprzez umowę z Kotonu i partnerstwo UE – Afryka.

4.4.1 Co się tyczy umowy z Kotonu, EKES ubolewa, że zakończono już jej przegląd w 2010 r., nie włączając postanowień dotyczących gospodarki społecznej. Delegacje UE do krajów afrykańskich powinny jednak podjąć starania w celu rychłego włączenia organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej do listy podmiotów, które należy ująć w spisie i zaprosić na konsultacje.

4.4.2 Ponadto przegląd w 2015 r. powinien umożliwić wyraźne uznanie gospodarki społecznej i włączenie jej do kategorii „podmiotów niepaństwowych”, które powinny nie tylko czerpać korzyści z środków finansowych i działań na rzecz rozwoju umiejętności gwarantujących ich skuteczny udział, lecz które należy również informować, z którymi należy prowadzić konsultacje i które powinny uczestniczyć w realizacji umowy.

4.4.3 EKES uważa, że przemyslenia na temat stosunków UE z krajami AKP po 2020 r., kiedy umowa z Kotonu wygaśnie, powinny nie tylko zapewnić uwzględnienie postanowień instytucjonalnych dla podmiotów niepaństwowych podobnych do postanowień umowy z Kotonu, lecz gwarantować również, że gospodarka społeczna zostanie wyraźnie włączona do tej kategorii.

4.5 Co się tyczy partnerstwa UE – Afryka, można stworzyć bezpośrednie powiązania między celami i działaniami siódmego partnerstwa w dziedzinie migracji, mobilności i zatrudnienia a celami i działaniami gospodarki społecznej, zwłaszcza w odniesieniu do wkładu w tworzenie miejsc pracy, stopniowej formalizacji gospodarki nieformalnej i promowania godnej pracy. W tym kontekście trzeci szczyt UE – Afryka w listopadzie 2010 r. oraz nowe plany działania, które mają

zostać na nim przyjęte, stworzą dobrą okazję do propagowania gospodarki społecznej. Na przykład nowy plan działań tego partnerstwa mógłby przyjąć następującą formę:

— cel: uznanie i propagowanie gospodarki społecznej jako środka niwelującego rozbieżności między gospodarką formalną a nieformalną oraz pobudzanie do tworzenia godnych miejsc pracy;

— działania: rozwój umiejętności podmiotów afrykańskiej gospodarki społecznej poprzez opracowanie odpowiednich kursów, zwłaszcza w dziedzinie zarządzania, w placówkach szkolenia zawodowego i na uczelniach wyższych;

— działania: ułatwienie przyznawania pożyczek i mikrokredytów podmiotom gospodarki społecznej;

— działania: wsparcie rządów afrykańskich w opracowywaniu ram prawnych, politycznych i instytucjonalnych odpowiednich do promowania przedsiębiorstw i organizacji gospodarki społecznej oraz do ich funkcjonowania.

4.6 Na szczelbu sektorowym organizacje i przedsiębiorstwa afrykańskiej gospodarki społecznej bardzo aktywnie działają w sektorze rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Za pośrednictwem strategii UE – Afryka na rzecz rolnictwa oraz komunikatu „Wspieranie rozwoju rolnictwa w Afryce”⁽⁹⁾ przyjęto konkretne zobowiązania w tej dziedzinie. W żadnym z tych dwóch przypadków nie nawiązano jednak do sektora spółdzielni, który jest jednym z filarów gospodarki społecznej w Afryce. Istnieje niemniej wiele możliwości działania i współpracy ze spółdzielniami rolnymi i wiejskimi w Afryce, które są zgodne z dążeniem do „położenia nacisku na lepsze zarządzanie rolnictwem i wsparcie budowania potencjału (*capacity building*) afrykańskich organizacji publicznych i prywatnych działających w sektorze rolnictwa”⁽¹⁰⁾.

4.6.1 Warto ponadto zauważyć, że instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju obejmuje program tematyczny dotyczący zapewnienia dostępu do żywności, czyli kolejną dziedzinę, w której istniejące instrumenty i programy UE mogą zostać wykorzystane do uznania zasadniczej roli, jaką organizacje i przedsiębiorstwa afrykańskiej gospodarki społecznej mogą odgrywać w europejskiej współpracy na rzecz rozwoju.

4.7 Należy rozważyć jeszcze inny program tematyczny instrumentu finansowania współpracy na rzecz rozwoju, czyli „Inwestowanie w ludzi”, którego celem jest rozwój zasobów ludzkich i który może zostać wykorzystany do wsparcia kształcenia i rozwoju przedsiębiorczości podmiotów gospodarki społecznej w Afryce.

⁽⁹⁾ Komunikat Komisji dla Rady i parlamentu Europejskiego – „Wspieranie rozwoju rolnictwa w Afryce – Wniosek dotyczący współpracy na szczelbu kontynentalnym i regionalnym na rzecz rozwoju rolnictwa w Afryce” (COM(2007) 440 wersja ostateczna).

⁽¹⁰⁾ Partnerstwo strategiczne UE – Afryka – Wspólna strategia UE – Afryka, pkt 73.

4.7.1 Cel ten jest zgodny z postanowieniami deklaracji MOP w sprawie rozwoju umiejętności, zwłaszcza w zakresie zarządzania. Kształcenie i szkolenie mają zasadnicze znaczenie dla zwiększenia umiejętności organizacji i przedsiębiorstw gospodarki społecznej oraz dla umożliwienia im rywalizacji na rynkach. Należy zatem szczególnie zaangażować się w kształcenie i szkolenie kobiet, których rola w afrykańskiej gospodarce, zwłaszcza w sektorze rolnictwa i na obszarach wiejskich, jest często niedoceniana.

4.8 Co się tyczy kształcenia i szkolenia zarówno z myślą o rozwoju umiejętności, jak i udoskonaleniu zarządzania, UE powinna ułatwiać i pobudzać kontakty między europejskimi i afrykańskimi organizacjami i przedsiębiorstwami gospodarki społecznej. Wymiana doświadczeń, sprawdzonych rozwiązań i pomocy technicznej na linii Północ – Południe oraz Południe – Południe przyczyniłaby się do umocnienia struktur afrykańskich⁽¹¹⁾. EKES zachęca zatem do tworzenia i rozwijania sieci gospodarki społecznej Północ – Południe i Południe – Południe jako niezbędnego instrumentu współpracy i transferu umiejętności technicznych między organizacjami i przedsiębiorstwami gospodarki społecznej.

4.9 Kształcenie i szkolenie są ponadto istotne dla jakości pracy i – bardziej ogólnie rzecz ujmując – współpracy kulturalnej. Jak wielokrotnie zauważył już EKES, oba te aspekty odgrywają pierwszoplanową rolę w tworzeniu miejsc pracy. W związku z tym UE powinna je uwzględnić na etapie włączania afrykańskiej gospodarki społecznej do swych programów i kierunków polityki.

4.10 Oprócz ochrony socjalnej i równości płci podstawową cechą gospodarki społecznej jest tworzenie miejsc pracy, w odniesieniu do którego – zwłaszcza w rolnictwie – niektóre aspekty strategii UE – Afryka można połączyć z celami planu działań z Johannesburga. Dotyczy to przede wszystkim trzeciego działania priorytetowego w ramach partnerstwa UE – Afryka w dziedzinie migracji, mobilności i zatrudnienia, które wiąże się z zatrudnieniem i zmniejszeniem ubóstwa oraz kładzie nacisk na zasady godnej pracy.

4.11 Innym środkiem zapewniającym uznanie roli gospodarki społecznej w rozwoju Afryki jako koncepcji może być europejskie sprawozdanie w sprawie rozwoju za 2010 r. Jego tematem będzie ochrona socjalna, w której – jak już stwierdzono – zwłaszcza w Afryce kluczową rolę odgrywają organizacje i przedsiębiorstwa gospodarki społecznej⁽¹²⁾. Ponadto wyraźne ujęcie afrykańskiej gospodarki społecznej w europejskim sprawozdaniu w sprawie rozwoju za 2010 r. umożliwiłoby opracowanie dotąd nieistniejącej polityki ochrony socjalnej w ramach współpracy UE na rzecz rozwoju.

⁽¹¹⁾ Dobrym przykładem sieci gospodarki społecznej Północ – Południe jest Eurośroziemnomorska Sieć Gospodarki Społecznej (ESMED), która obejmuje organizacje z Hiszpanii, Francji, Włoch, Maroka, Portugalii i Tunezji. Wspiera i propaguje ona wymianę oraz projekty współpracy w ramach partnerstwa eurośroziemnomorskiego.

⁽¹²⁾ Zob. poprzednie punkty 2.8 i 2.9.

4.12 EKES zaleca zatem Komisji rozpoczęcie procesu szczegółowego opisu działań państw członkowskich w zakresie współpracy z podmiotami afrykańskiej gospodarki społecznej, tak by umożliwić ściślejszą koordynację i podział prac w tym zakresie między UE a państwa członkowskie.

4.13 Aby afrykańska gospodarka społeczna mogła się skutecznie przyczynić do wyeliminowania ubóstwa, trzeba stworzyć ku temu korzystne warunki, w tym odpowiednie ramy prawne, rozwój umiejętności, dostęp do finansowania i powiązanie w sieć organizacji afrykańskiej gospodarki społecznej oraz ich europejskich odpowiedników. Co się tyczy ram prawnych, UE i MOP powinny zachęcać władze afrykańskie do stworzenia rejestru organizacji gospodarki społecznej i do przyjęcia ustawodawstwa umożliwiającego tym podmiotom skuteczne działanie, uwzględniając również kluczową kwestię własności środków produkcji. UE i państwa członkowskie mogą dzielić się wzorcowymi rozwiązaniami opracowanymi w tych krajach europejskich, w których organizacje i przedsiębiorstwa gospodarki społecznej działają najaktywniej.

4.13.1 Działaniami UE wspierającymi rozwój umiejętności i połączenie w sieć podmiotów gospodarki społecznej powinno się kierować na szczeblu krajowym, regionalnym i kontynentalnym, zwłaszcza za pośrednictwem umowy z Kotonu, strategii UE – Afryka i programu tematycznego „Podmioty niepaństwowe i władze lokalne w procesie rozwoju” (narzędzie finansowania współpracy na rzecz rozwoju)⁽¹³⁾. Do działań tych mogłoby należeć wsparcie na rzecz koordynacji, ochrony, dialogu, integracji wertykalnej i horyzontalnej organizacji gospodarki społecznej, kształcenia itp.

4.13.2 W tym celu organizacje gospodarki społecznej powinny zostać włączone do kategorii podmiotów niepaństwowych kwalifikujących się do udziału we wspomnianych powyżej programach tematycznych. Ponadto w czasie przeglądu przyszłych europejskich perspektyw finansowych (2014–2020) trzeba zwiększyć środki przeznaczone na te programy tematyczne oraz na dodatkowe programy tematyczne, których rzeczywistym elementem jest gospodarka społeczna⁽¹⁴⁾, aż do podwojenia ich kwoty, zgodnie z wcześniejszym postulatem EKES-u⁽¹⁵⁾. Wskazane jest wspieranie i kontynuowanie koordynacji, dialogu, synergii i praktycznych projektów współpracy między różnymi sektorami europejskiej i afrykańskiej gospodarki społecznej, a szczególnie między organizacjami afrykańskimi, niezależnie od finansowania z UE. Jednocześnie należy zwiększyć ilość środków przeznaczonych na odpowiednie programy 11. Europejskiego Funduszu Rozwoju (2014–2019), tak by gospodarka społeczna mogła czerpać korzyści z pomocy przewidzianej z tego tytułu.

⁽¹³⁾ Jak stwierdzono w art. 5.1.2 programu UE wesprze inicjatywy mające na celu zwiększenie wymiany ponadnarodowej, rozwój klimatu zaufania, wsparcie tworzenia sieci i zapewnienie koordynacji między podmiotami niepaństwowymi a władzami lokalnymi (na linii Północ – Południe i Południe – Południe).

⁽¹⁴⁾ Chodzi na przykład o programy tematyczne „Inwestowanie w ludzi” i „Bezpieczeństwo żywnościowe” w ramach instrumentu finansowania współpracy na rzecz rozwoju.

⁽¹⁵⁾ Zob. punkt 6.3 opinii REX/285 z 2009 r. w sprawie wsparcia krajów rozwijających się w pokonywaniu kryzysu, sprawozdawca: Luca JAHIER.

4.14 Inną charakterystyczną cechą klimatu sprzyjającego gospodarce społecznej są przede wszystkim realne warunki dostępu podmiotów niepaństwowych do finansowania na podstawie uproszczonych procedur. Szczególnym i nowatorskim aspektem są zatem pożyczki długoterminowe dla bardziej zorganizowanych podmiotów gospodarki społecznej. Ze swej strony UE ma za zadanie ułatwić dostęp do takich pożyczek, wykorzystując już istniejące instrumenty lub tworząc nowe.

4.15 EKES wnoszą wreszcie o rozwój europejskiej współpracy między- i wewnątrzinstytucjonalnej w celu promowania afrykańskiej gospodarki społecznej:

— apeluje, by Parlament Europejski, który przyjął już rezolucję w sprawie wpływu gospodarki społecznej na integrację europejską ⁽¹⁶⁾, przyjął także rezolucję w sprawie wkładu

afrykańskiej gospodarki społecznej w eliminowanie ubóstwa, jej sporządzenie powierzając Komisji Rozwoju lub Wspólnemu Zgromadzeniu Parlamentarnemu AKP – UE;

— zwraca się do prezydencji belgijskiej, która będzie sprawować przewodnictwo w Radzie UE w drugim półroczu 2010 r., gdy odbędzie się trzeci szczyt UE – Afryka, o aktywne zaangażowanie się na rzecz zwiększenia uznania i wsparcia dla afrykańskiej gospodarki społecznej;

— zaleca Komisji Europejskiej zastanowienie się nad możliwością włączenia kwestii gospodarki społecznej do jej partnerstwa strategicznego z MOP w dziedzinie rozwoju, mającego na celu zmniejszenie ubóstwa, przyczynienie się do osiągnięcia milenijnych celów rozwoju oraz realizację programu *godnej pracy na świecie* ⁽¹⁷⁾.

Bruksela, 15 lipca 2010 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Mario SEPI

⁽¹⁶⁾ Zob. przypis 4.

⁽¹⁷⁾ Zob. http://ec.europa.eu/europeaid/what/social-protection/documents/memorandum_of_understanding_ec_ilo_en.pdf.